Metodstöd

Till rapporten Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige

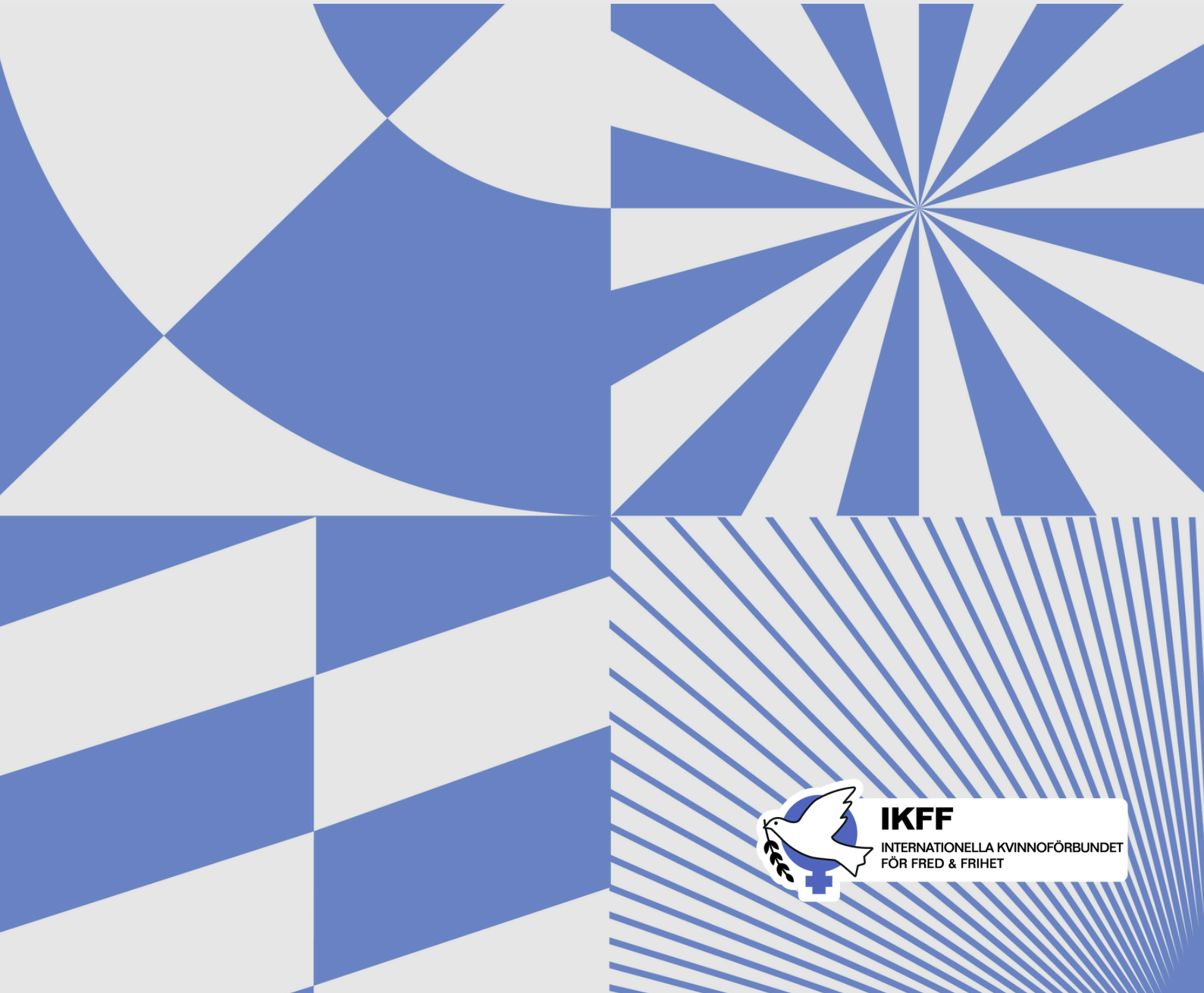

IKFF
INTERNATIONELLA KVINNOFÖRBUNDET
FÖR FRED & FRIHET

Innehåll

- Om materialet
- Om rapporten
- Sveriges åtaganden om jämställdhet
- Sammanfattning av rapporten Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
- Så här använder du materialet
- Frågor till stöd för jämställdhetsanalys
- Kom ihåg!

Om materialet

Detta material är ett stöd för aktörer som kommuner, länsstyrelser och organisationer i att analysera och förebygga risker för kvinnors rättigheter och säkerhet samt jämställdhet kopplat till militär upprustning och militär verksamhet, exempelvis etablering av nya baser, utökad verksamhet, internationella militärövningar och stationering av utländsk trupp. Materialet bygger på rapporten *Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige*.

Om rapporten

Rapporten *Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige* är framtagen av Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF, och är ett resultat av ett projekt som finansierats genom statsbidrag från Jämställdhetsmyndigheten. Du hittar rapporten på vår webbsida Jämställd säkerhet.

Sveriges åtaganden om jämställdhet

Sverige omfattas av en rad internationella och nationella verktyg och åtaganden som specifikt rör jämställdhet samt kvinnors och flickors rättigheter. Dessa ska implementeras för att uppnå målet om jämställdhet. Läs mer om åtagandena på vår webbsida Jämställd säkerhet.

- Sveriges jämställdhetspolitiska mål
- FN:s säkerhetsråds agenda för Kvinnor, fred och säkerhets (WPS) och Sveriges nationella handlingsplan
- Kvinnokonventionen (CEDAW)
- Pekingplattformen (Beijing Platform for Action)
- Istanbulkonventionen
- Agenda 2030, mål 5

Sammanfattning av rapporten Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige

I underlagen till besluten om Natomedlemskapet och DCA-avtalet drog regeringen slutsatsen att dessa beslut inte kommer att ha några konsekvenser för jämställdhet. I rapporten *Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige* undersöks huruvida dessa påståenden stämmer, och om inte, vilka konsekvenser försvarspolitiken skulle kunna få för kvinnors rättigheter och säkerhet samt jämställdhet i Sverige. Analysen har gjorts utifrån tre av Sveriges jämställdhetspolitiska mål: **En jämn fördelning av makt och inflytande**, **Ekonomisk jämställdhet** och **Mäns våld mot kvinnor ska upphöra**.

Kapitel 1: En jämn fördelning av makt och inflytande

Försvars- och säkerhetspolitik är en mansdominerad arena, både internationellt och i Sverige. Inom EU är cirka 80 procent av försvars- och utrikesministrarna män, i Nato är 80 procent av de permanenta representanterna och 73–80 procent av nyckelpositioner män, och i FN:s säkerhetsråd har över 75 procent av representanterna 2015–2024 varit män.[1] Samma mönster syns i Sverige.[2]

Eftersom försvarsbeslut ofta flyttar makt från civila till militära institutioner, exempelvis från riksdagen till Nato, innebär den manliga överrepresentationen att makt samtidigt flyttas från kvinnor till män. Militariseringen påverkar även vem som ses som expert. Internationellt premieras män i fredsförhandlingar trots att forskning visar att fredsavtal blir mer hållbara med kvinnors deltagande, och i Sverige premieras ofta militär kompetens även när frågan som behandlas inte primärt är militär.[3]

Kapitel 2: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Maskulinitetsnormer

Militära organisationer bygger på lydnad, hierarki och våldsanvändning och domineras av män. De betonar värden som är kopplade till en traditionell maskulinitet som fysisk styrka, kontroll, aggressivitet och disciplin. Det är också värden som i mångt och mycket står i motsättning till en jämställd maskulinitet. Värderingar som präglar militären påverkar även idéer om maskulinitet och könsroller utanför militären. Vad blir konsekvensen för samhället av att fler unga män gör värnplikt samtidigt som det pågår en global backlash mot jämställdhet och kvinnors rättigheter?[4]

[1] Sid. 13 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[2] Läs mer på sid. 15 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[3] Läs mer på sid. 16 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[4] Läs mer på sid. 22-24 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige

Prostitution och människohandel

Amerikansk militär finns i dag utstationerad i över 80 länder. Där ökar prostitution, människohandel och sexuell exploatering av kvinnor, samtidigt som brott begångna av utsända militärer i praktiken sällan bestraffas. Genom DCA-avtalet kan USA stationera trupp i 17 svenska kommuner. Brott begångna av dessa trupper faller under amerikansk militär jurisdiktion. Skillnaderna mellan svensk lag och amerikansk militärrätt ökar risken för straffrihet. Även om Sverige i särskilda fall kan återta domsrätten kräver det ett regeringsbeslut. Risken för exploatering av kvinnors kroppar finns även vid exempelvis Natoövningar i Sverige.[5]

Våld och militären

Sexualiserat våld är ett omfattande problem inom många militärer. I en studie mellan 2021–2022 rapporterade 33–45 procent av kvinnliga soldater i USA, Frankrike och Kanada att de utsatts det senaste året. Forskning visar också att våld i nära relationer är tre gånger vanligare bland aktiva amerikanska soldater än bland civila, och ofta grövre. Det kan kopplas både till militariserade maskulinitetsnormer och till stridsrelaterad psykisk ohälsa och missbruk. Våldet stannar inte på jobbet. I och med Natomedlemskapet ökar risken att fler svenska soldater än tidigare kommer att uppleva krig.[6]

Kapitel 3: Ekonomisk jämställdhet

Mellan 2014 och 2024 ökade de svenska försvarsutgifterna med 179 procent. 2024 låg budgeten på 126 miljarder. 2026 är försvarsbudgeten uppe på 175 miljarder kronor. Det motsvara ungefär 2,8 procent av BNP. Natos mål är att 5 procent av BNP ska läggas på försvarsutgifter år 2035.[7]

Upprustningen gynnar främst mäns sysselsättning och inkomster, något som osynliggörs. Försvarssektorn och vapenindustrin är starkt mansdominerade, bland ägare, i styrelser och bland anställda.[8] Samtidigt är den offentliga vården och omsorgen, som är kvinnodominerad, underfinansierad: nedskurna statsbidrag, växande kommunala underskott och stigande sjukskrivningar bland vårdpersonal. Anhörigomsorg, som till stor del utförs obetalt av kvinnor, skulle kosta staten 194 miljarder kronor om den utfördes av undersköterskor.[9] Detta leder till frågan, vad skapar säkerhet och för vem?

Slutsats

Försvarspolitiska beslut har konsekvenser för jämställdheten.

[5] Läs mer på sid. 25-27 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[6] Läs mer på sid. 28-32 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[7] Sid. 39 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[8] Läs mer på sid. 39 och 43 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige
[9] Läs mer på sid. 40-42 i Försvarspolitikens konsekvenser för jämställdhet i Sverige

Så här använder du materialet

Identifiera var i processen ni befinner er

Frågebatteriet är mest verkningsfullt tidigt i en process, innan beslut är fattade och alternativ fortfarande går att påverka. Använd det:

- **Inför** beslut om och planering av exempelvis beredskap, ny militär etablering, utbyggnad eller övningsverksamhet
- **Löpande** i beredskapsarbetet eller om militär verksamhet redan pågår i kommunen eller länet
- **Vid förändring**, exempelvis om omfattningen av utländsk trupp eller övningsfrekvens ökar

Samla rätt personer i rummet

En jämställdhetsanalys blir starkare ju fler relevanta perspektiv som finns representerade. Bjud in:

- Jämställdhetsstrateg eller motsvarande funktion
- Socialtjänst, brottsförebyggande samordnare, samordnare för prostitution och människohandel
- Polis
- Civilsamhällesaktörer (kvinnojourer, kvinnorättsorganisationer, urfolks- och minoritetsorganisationer)

Gå igenom frågorna avsnittsvis

Arbeta er igenom ett tema i taget: Makt och inflytande, Mäns våld mot kvinnor, Ekonomisk jämställdhet. Alla frågor är inte lika relevanta i alla situationer; markera vilka som är tillämpliga just nu och vilka som kan vara aktuella längre fram. Sträva efter konkreta svar snarare än allmänna resonemang, notera gärna även kunskapsluckor där ni inte har svaret, eftersom det i sig är ett viktigt resultat av analysen.

Följ upp och revidera

Sätt ett datum för att gå igenom frågebatteriet på nytt, särskilt om förutsättningarna ändras eller lägg in det som komplement i era andra uppföljningar. Jämför gärna med tidigare svar för att se om läget förbättrats, försämrats eller är oförändrat.

Frågebatteri till stöd för jämställdhetsanalys

Kan beslut som tas i syfte att öka säkerheten i praktiken minska den? Nedan följer ett antal frågor som kan användas som stöd för att genomföra en jämställdhetsanalys i arbetet för jämställd säkerhet.

Makt och inflytande

- Hur ser könsfördelningen ut i våra arbetsgrupper?
- Hur definierar vi trygghet och säkerhet? Vad krävs för att människor ska vara och känna sig säkra och trygga? Hur ser det ut bland olika grupper?
- Vilka erfarenheter och perspektiv ligger till grund för de problemformuleringar vi arbetar utifrån?
- Hur påverkar tidspress vilka perspektiv som lyfts fram i beslutsprocesser?
- Vilka typer av kompetens värderas i beslutsprocesser, och hur vägs de mot varandra?
- Hur vägs jämställdhetsperspektiv in i frågor som rör trygghet och säkerhet?
- Vilka aktörer anses relevanta i processen och varför?
- Behöver andra aktörer bjudas in (socialtjänst, brottsförebyggande, samordnare för prostitution och människohandel, polis)?
- Vilken kompetens om jämställdhet finns internt, och var finns eventuella behov?
- På vilket sätt har civilsamhället involverats? Exempelvis kvinnorättsorganisationer, kvinnojourer, urfolksorganisationer och minoritetsgrupper.
- Vilka konsekvenser får beslut för kvinnor och män, flickor och pojkar? Finns det andra aspekter som behöver finnas med i analysen (minoritetsgrupper, ekonomisk status, transpersoner och icke-binära osv.)?
- Hur följs eventuella konsekvenser upp?
- Vilka möjligheter har lokalsamhället att påverka beslut om militär etablering, utbyggnad och verksamhet?

Mäns våld mot kvinnor

- Hur kan tryggheten i områden nära militärbaser eller övningar påverkas, och skiljer sig detta åt mellan olika grupper?
- Vilka miljöer eller tidpunkter skulle kunna innebära förhöjd risk i samband med militär verksamhet (t.ex. kvällstid, transportstråk), och hur skulle det kunna undersökas?
- Vilka aspekter, till exempel folkrättsliga och våldsförebyggande, bör beaktas vid beslut om var militär verksamhet, inklusive transitering och placering?
- Hur skulle ökad militär närvaro kunna påverka normer kring maskulinitet i lokalsamhället?
- Vilka risker kan följa av ökad kunskap om och tillgång till vapen, både i offentliga miljöer och i hemmiljö?
- Har kommunen, och i så fall vilket, ansvar för soldater och värnpliktiga som utsatts för trakasserier eller övergrepp inom militären?
- Har kommunen ansvar för svenska soldater som återvänder från internationella insatser när det gäller psykisk ohälsa och våld?
- Vilket stöd och vilka resurser finns i kommunen för våldsutsatta och hur bedöms kapaciteten stå sig vid en förändrad belastning?
- Vilken kapacitet finns i kommunen för att upptäcka och hantera risk för våld i nära relationer?
- Hur kan kommunen följa om efterfrågan på prostitution förändras i samband med militär närvaro?
- Vilka risker finns för att unga dras in i prostitution, inklusive "sugar dating", och hur skulle det kunna upptäckas?
- Vilken kapacitet finns i kommunen för att identifiera och stötta personer utsatta för människohandel för sexuella ändamål?
- Hur kan kommunen förebygga exploatering genom prostitution och människohandel för sexuella ändamål vid militär närvaro?
- Finns det kunskapsluckor kring juridiska och polisiära frågor vid utländsk militär närvaro och hur kan de i så fall täckas?
- Hur fungerar samverkan mellan kommun, polis och civilsamhälle idag, och var finns utvecklingsbehov?
- Vilka rutiner finns för samverkan vid incidenter eller misstänkta brott?

Ekonomisk jämställdhet

- Hur skulle belastningen i lokala välfärdsverksamheter (t.ex. vård, omsorg, skola, socialtjänst) kunna påverkas av ökad militär närvaro, inklusive utländska trupper (stationering och övning)?
- Vilken tillgång finns till kvinnojour lokalt och hur ser finansieringen ut för att bedriva verksamheten, även vid ett ökat behov?
- Hur skulle budgetprioriteringar påverka resursfördelningen mellan kvinnor och män på sikt?
- Hur vägs social trygghet in i beslut?
- Vilka grupper gynnas av investeringar och arbetstillfällen kopplade till försvar och beredskap lokalt?
- Hur fördelas ansvaret för omsorg om barn och äldre inom familjer och hushåll idag?
- Vad händer med omsorgsansvaret om samhällsservice minskar eller uteblir och vilka konsekvenser kan det få till exempel för människors säkerhet, arbetsliv, ekonomi och hälsa?

KOM IHÅG!

Militär verksamhet påverkar människor och samhället på en rad olika sätt. Alla människor kopplar inte militär närvaro till trygghet. Många kan uppleva obehag av ljudet och synen av bombplan men även av närvaron av soldater, särskilt om de är beväpnade. En grupp att särskilt ta hänsyn till är personer med erfarenhet av krig, som även kan ha PTSD, men även personer som är oroliga för krig, inte minst barn och unga, kan påverkas negativt psykiskt.

Vilda och tama djur stressas ofta starkt av lågflygande stridsplan på grund av ljudnivån. Påverkan är extra de tider på året då djuren får ungar. Rennäring måste särskilt beaktas.

Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF
www.ikff.se
info@ikff.se